

LEJLA GAZIĆ (Sarajevo)

TRAVNIČKA MEDŽMUA

U rukopisnoj zbirci Orijeentalnog instituta u Sarajevu čuva se veliki broj medžmua. O medžmui kao vrsti rukopisa, načinu nastanka medžmua i drugim opštim podacima o ovoj vrsti izvora za proučavanje naše istorijske i kulturno-istorijske prošlosti već je pisano.¹

Sadržaj rukopisnih medžmua je raznovrstan. Sakupljači su ga određivali prema svojoj zainteresovanosti za pojedine teme. Iako u medžmuama ima i većih književnih, pravnih, filozofskih, vjerskih i drugih djela, ipak se u njima najčešće sreću kraći zapisi, pjesme ili pojedinačni stihovi, razne bilješke vezane za neke zanimljive događaje u životu sakupljača ili u njegovoj okolini, recepti za liječenje raznih bolesti narodnim lijekovima, pojedinačna šerijatsko-pravna pitanja i odgovori na ta pitanja; te razne druge bilješke koje je sakupljač unosio u svoju medžmua.

Kako su medžmue rukopisni kodeksi bez naslova, najčešće ih označavamo prema imenu sakupljača; ako je u manuskriptu navedeno mjesto iz kojeg potječu, onda prema tom mjestu; ukoliko je naznačeno ili se iz sadržaja može odrediti ime vlasnika, koje često susrećemo na početku medžmue onda ih označavamo prema tom imenu, ili pak prema nekoj drugoj karakteristici pojedinog manuskripta.

Travnička medžmua — kako je uslovno nazivamo — nastala je sigurno na tlu Bosne. To pokazuje njen sadržaj. Iako se ne može tvrditi da je nastala baš u Travniku, za njen naziv »travnička« opredijelili smo se zato što je pronađena u Travniku.² Nažalost, drugih podataka o njoj nemamo, niti nam ih daje sadržaj, tako da

¹ Vidjeti radove: Salih Trako, *Medžmua pjesnika Šakira*, Analiz Gazi Husrev-begove biblioteke, knjiga II—III, Sarajevo 1974, str. 109—123. i Rašid Hajdarović, *Medžmua Mula Mustafe Firakije*, POF

XXII—XXIII, Sarajevo 1976, str. 301—314.

² Ovaj rukopis je otkupljen od Ibrahima Dautovića iz Travnika za biblioteku Zemaljskog muzeja 1942. godine i u zbirci *Manuscripta tur-*

ne možemo reći ko je bio njen sakupljač ni kada je nastala. Datumi ili godine koji su u njoj navedeni iz XVII su vijeka ili raniji, a pjesnici čije se pjesme donose također su većinom iz XVII vijeka, iako ih ima i iz ranijeg perioda. I sam papir ukazuje na to da je medžmua dosta stara, pa sve pretpostavke upućuju na to da je nastala u drugoj polovini XVII ili početkom XVIII vijeka.

Medžmua ima 123 lista, formata 30×10 cm, bez originalne folijacije. Bila je uvezana u kartonski povež koji je na hrbatu bio pojačan kožom, ali je sada u prosutom stanju, iako sa sačuvanim koricama. Pisana je sitnim pismom *ta'liq*, tako da na listovima ispunjenim tekstem ima po 35 redova, veličine 26,5×7,5 cm. Tekst je pisan crnim mastilom, a pojedine riječi i naslovi crvenim, dok su riječi koje se komentiraju, tamo gdje se radi o komentaru, nadvučene crvenim linijama.

Medžmua nije sačuvana u cjelini. To nam pokazuje bilješka na unutrašnjoj strani prve korice u kojoj stoji da ona broji 158 listova. Dakle, rukopisu nedostaje 35 listova. Kako ni postojeći listovi nemaju svoju originalnu folijaciju, a rukopis je u prosutom stanju, folijacija je bila označena naknadno, vjerovatno prilikom otkupa, crvenom olovkom, i to onako kako je rukopis pronađen, s tim što su dva lista označena brojem 81, pa tako broj numerisanih listova iznosi 122. Ova folijacija ne odgovara stvarnom redosljedu listova, često dijelove jednog teksta nalazimo razdvojene na dva ili tri različita mjesta. Većina tekstova se može pratiti budući da na mnogim listovima postoje kustode, pa smo se zato odlučili da u manuskriptu običnom olovkom označimo novu folijaciju koja će bar djelimično biti tačnija, jer smo, gdje god je to bilo moguće, povezali tekstove sa raznih listova. Kako medžmua nije cjelovita, nismo mogli odrediti potpunu, novu folijaciju, pa smo tamo gdje nema kontinuiteta u tekstu ukazali na to, a na kraju smo ostavili listove koji se ne mogu povezati. Iako ovakav redosljed ne mora biti ispravan, smatrali smo da je bolje da označimo cjeline, kako bi rukopis bar približno dobio na cjelovitosti i kako jedan tekst ne bismo nalazili u fragmentima na dva ili tri različita mjesta.

Sadržaj medžmue prema ovako napravljenj folijaciji je slijedeći:

L. 1a—3b — Kratke molitve (dove) na arapskom jeziku i nekoliko pojedinačnih stihova na turskom jeziku.

L. 4a — Dvije pjesme na turskom jeziku čiji je autor pjesnik Kejfi (Kayfi) iz Jajca. Prva pjesma ima šest stihova i na mjestu

cica bio zaveden pod br. 1486. Prenošenjem ove zbirke u rukopisnu zbirku Orijentalnog instituta, manuskript je dobio novu signaturu i sada se vodi pod br. 936. (O nastan-

ku ove zbirke vidjeti rad: Salih Trako i Lejla Gazić, *Rukopisna zbirka Orijentalnog instituta u Sarajevu*, POF XXV, Sarajevo 1977, str. 27—43).

naslova upisano ime autora **کيفی یاچوی**, a druga ima pet stihova i umjesto naslova oznaku **وله ایضا**. Ime autora pominje se u prvoj pjesmi i u pretposljednem stihu, a u drugoj u posljednjem stihu.³

L. 4b — Gazel od pet stihova čiji je autor pjesnik Fezaji (Fazāyī) iz Jajca.⁴ Naslov: **غزل قرایی یاچوی**.

— *Nazīra*⁵ pjesnika Kejfija na gornji gazel, pod naslovom: **نظیره کیفی**.

— Kratka bilješka u četiri stiha o broju ajeta u Kur'anu i kratka molitva (dova) za otklanjanje briga.

L. 5a—b — Kasida (hvalospjev) poznatog mostarskog pjesnika Zijaija (Diyā'ī)⁶ u 38 stihova, na turskom jeziku, o hercegovačkom sandžakbegu Isa-begu Sinanbegoviću,⁷ pod naslovom:

**هرسک سنجا غنده سنان بیک زاده عیسی بیک حقدنه ضیائیتک دیوکی قصیده
سیدورکه ذکر اولنور**

L. 5b—6a — Pjesma od 33 stiha čiji je autor također pjesnik Zijai, bez naslova.⁸

L. 6a — Gazel pjesnika Derunija (Darūnī)⁹ od pet stihova, na perzijskom jeziku.

— Pojedinačni stihovi nepoznatih autora.

L. 6b—8a — *Tarǧī' band*¹⁰ nepoznatog pjesnika pod naslovom:

³ Pjesnik Kejfi iz Jajca do sada nije bio pomenut ni u jednom djelu koje se bavi proučavanjem domaćih pisaca na orijentalnim jezicima, pa je to, dakle, novo ime među našim pjesnicima.

⁴ Ni pjesnik Fezaji iz Jajca do sada nije bio registrovan među domaćim pjesnicima koji su pisali na arapskom, turskom ili perzijskom jeziku.

⁵ *Nazīra* (paralela) jeste pjesma ispjevana sa istom rimom i sa istim brojem stihova kao i pjesma koja joj služi za uzor.

⁶ O Zijaiju vidjeti: Hazim Šabanović, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Svjetlost, Sarajevo 1973, str. 72—76.

⁷ Iako Isa-beg Sinanbegović nije poznat kao hercegovački sandžakbeg, on je vjerovatno jedan od sinova Sinan-bega Bajramagića, koji je također bio hercegovački san-

džakbeg i kome je isti pjesnik, Zijai, ispjevao kronogram za džamiju koju je Sinan-beg podigao u Čajniču, 990/1582. godine.

⁸ Ova pjesma i njen prevod doneseni su u radu Džemala Čehajića *Diyā'ī Hasan Čalabi al-Mostāri*, POF XXII—XXIII, Sarajevo 1976, str. 329—344. Međutim, u rukopisu kojim se služio Dž. Čehajić (rukopis br. 4287 u Orijentalnom institutu u Sarajevu) ova pjesma ima 30 stihova, a ne 33 kao ovdje.

⁹ Vjerovatno je to pjesnik Deruni Čolaković, za koga se zna jedino da je rodom iz Banjaluke i da je živio u XVII vijeku. (Vid. H. Šabanović, *Književnost Muslimana...*, str. 638).

¹⁰ *Tarǧī' band* je pjesnička forma koja se sastoji iz više pjesama od kojih svaka ima posebnu rimu, a samo posljednji stihovi svake pjesme, kao refren, imaju zajedničku

ترجیع بند مستطبة الموسومة بسبحة الانابة

Sastoji se od sedam pjesama po trinaest stihova.

L. 8a—10a — Bilješke o velikom turskom pjesniku Bakiju i njegovim stihovima, te gazeli i pojedinačni stihovi ovog pjesnika.¹¹ (Između l. 9 i 10 nedostaje dio teksta).

L. 10b—11a — Kasida velikog perzijskog pjesnika XIII vijeka Sadi Širazija, na perzijskom jeziku (38 stihova), pod naslovom:

قصيدة شيخ سعدی شیرازی قدس سره

L. 11a—b — Kasida od 25 stihova na turskom jeziku, koju je pjesnik Jahja (Yaḥyā)¹² uputio veziru, budimskom *muḥāfizū*, pod naslovom:

بودین محافظه سنده یحیائک وزیره دیدیکی قصیده سیدر

L. 11b—12a — Stihovi pjesnika Bakija: dva gazela po pet stihova; četiri pojedinačna stiha; gazel od 5 stihova; gazel od 7 stihova; gazel od 5 stihova.

L. 12b — Razne sitne bilješke i pojedinačni stihovi.

L. 13a — Gazel Sirrija (Sirrī).¹³

— Gazel Abdija ('Abdī);

— Gazel Zikrija (Dikrī);¹⁴

— Gazel Bihištija (Bihišti);¹⁵

— Gazel Muhibbija (Muḥibbī).

Svi ovi gazeli imaju po pet stihova.

L. 13b — Devet pojedinačnih stihova, svaki pod naslovom *مناجات باری تعالی*¹⁶ pod naslovom: *مناجات باری تعالی* i *نوع دیگر*.

rimu ili se ponavljaju u svim pjesmama.

¹¹ Baki je najveći predstavnik osmanske lirske poezije. Rođen je 933/1526, a umro 1008/1600. godine. (Vidjeti više: Alessio Bombaci, *Histoire de la littérature turque*. Traduite par I. Melikoff. Librairie C. Klincksieck, Paris 1968, p. 284—291).

¹² Pjesnik Jahja je poznati pjesnik i šejhul-islam, umro 1052/1642 (vidjeti ovdje bilj. 53). O njemu više: Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, cild II, Matbaa-i amire, Istanbul 1333 (= 1915), s. 498.

¹³ Ima izvjestan broj pjesnika koje nismo mogli identifikovati u

literaturi koja nam je bila dostupna, pa o njima nisu dati nikakvi podaci.

¹⁴ Možda je to pjesnik Zikri iz Užica, koji se »istakao većom zbirkom gazela od kojih su neki unošeni u onovremene antologije osmanske poezije« i koji je poginuo 1100/1688—9. (H. Šabanović, *Književnost Muslimana...*, str. 376).

¹⁵ Pjesnika pod imenom Bihišti, umro 979/1571—2, pominje Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, cild I, s. 42.

¹⁶ *Munāğāt* je pjesma koja sadrži molitvu, oda Bogu.

- L. 14a—b — *Tahmīs*¹⁷ Vahdetija (Vaḥdati)¹⁸ na gazel Bakija (25 stihova);
 — *Tahmīs* Nalanija (Nālānī) na gazel Bakija (40 stihova);
 — Gazel Fevrija (Fawrī)¹⁹ — 5 stihova;
 — Gazel Nizamija (Nizāmī)²⁰ — 7 stihova;
 — Gazel Ishak-bega (Ishāq)²¹ — 7 stihova.
- L. 15a — *Tahmīs* Fevrija na gazel Ishaka (25 stihova);
 — *Tahmīs* Džemalija (Ġamālī)²² na gazel Ishaka (25 stihova).
- L. 15b — Gazel Ishaka (7 stihova);
 — *Tahmīs* Nazmija (Naẓmī)²³ na gazel sultana Selima (vl. 1512—1520) — 25 stihova;
 — Gazel Hajretija (Ĥayratī)²⁴ — 5 stihova.
- L. 16a — Gazel Beligija (Balīġi) — 5 stihova;
 — Gazel Usulija (Uṣūlī)²⁵ — 5 stihova;
 — Gazel nepoznatog pjesnika (12 stihova);
 — Gazel nepoznatog pjesnika (5 stihova).
 — Dva pojedinačna stiha.
- L. 16b — Dvije pjesme pjesnika Nesimija (Nasīmī),²⁶ obje pod naslovom نسيمي گفته. Prva ima deset, a druga sedam stihova.
 — Gazel Hajretija (5 stihova);
 — Dva pojedinačna stiha.
- L. 17a — Gazel Kejfija iz Jajca (5 stihova);
 — Gazel Nizamija (7 stihova);

¹⁷ *Tahmīs* je pjesnička forma koja nastaje tako što se ispred svakog stiha jednog pjesnika dodaju tri polustiha i tako stvaraju strofe od pet polustihova.

¹⁸ O Vahdetiju vidjeti: H. Šabanović, *Književnost Muslimana...*, str. 102—109.

¹⁹ Pjesnik Fevri, umro 978/1570. Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, cild I, s. 392.

²⁰ Pjesnik Nizami je vjerovatno jedan od pjesnika iz XVI vijeka, kao i Fevri i Ishak.

²¹ Ishak Čelebi iz Skoplja, umro 943/1536. Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, cild II, s. 76.

²² O Džemaliju, umro 991/1583, vidjeti isto, s. 123.

²³ Pjesnik Nazmi umro je 996/1588. Vidjeti E. J. W. Gibb, *A History of Ottoman Poetry*, Volume III, London 1965, p. 204.

²⁴ O Hajretiju iz Jenidže Vardara, umro 941/1534, vidjeti isto, p. 61.

²⁵ Usuli, umro 945/1538. Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, cild II, s. 76.

²⁶ Nesimi je pjesnik iz ranijeg doba, živio je krajem XIV i početkom XV vijeka, a pisao je na arapskom, turskom i perzijskom jeziku. Vidjeti: E. J. W. Gibb, *A History of Ottoman Poetry*, Volume I, p. 343—368.

- Gazel Vejsija (Waysī)²⁷ — 7 stihova;
- Pet stihova na arapskom jeziku čiji je autor 'Abd al-Qādir Gīlānī,²⁸ pod naslovom:

هذه الايات لعفو الذلات ومحوا الكريات وقضاء الحاجات و هوال
 المرادات طريق قراءتها المواظبة عليها في اللينالي وهذه الايات
 للشينخ عبد القادر كيلاني

- L. 17b — Pjesma Šemsi Tebrizija (Šamsī Tabrīzī) u pohvalu vjerovjesnika Muhameda (*na't*), na perzijskom jeziku (5 stihova);
- Gazel pjesnika Jahja (5 stihova);
- Kasida u pohvalu Kabe od nepoznatog autora, na turskom jeziku (10 stihova).

- L. 18a — Gazel Zatija (Dāti)²⁹ — 5 stihova;
- Gazel Selman Čelebija (Selmān Čalabī)³⁰ — 5 stihova;
- Gazel Beligija (5 stihova);
- Gazel Rumuzija (Rumūzī) — 5 stihova;
- Gazel Fuzuli Bagdadija (Fuḏūlī Baḡdādī)³¹ — 5 stihova.

- L. 18b — Osmerci (*mutamman*) pjesnika Ali Čelebija ('Ālī Čalabī) u pet cjelina po 8 polustihova, gdje svaka cjelina ima istu rimu u svim polustihovima;

- Gazel Kalender Čelebija (Qalandar Čalabī) — 7 stihova.

- L. 19a — Gazel Harabatija (Ḥarābātī) — 6 stihova;
- Gazel nepoznatog pjesnika (5 stihova);
- Gazel Lamii Čelebija (Lāmi'ī Čalabī)³² — 7 stihova;
- Gazel Muhibbija (5 stihova).

²⁷ Vejsi je rođen u Skoplju 969/1561, gdje je i umro 1037/1628. Bio je kadija u svom rodnom gradu i dopisivao se sa Nerkesijem. (Više: E. J. W. Gibb, *A History of Ottoman Poetry*, Volume III, p. 208—210.

²⁸ 'Abd al-Qādir Gīlānī, osnivač kadirijskog derviškog reda, rođen 471/1078, umro 561/1166. Više: Ḥayruddīn az-Ziriklī, *Al-A'lām*, IV, Maṭba'a Kosta Tomas wa šurakāhu, s. l., 1374/1954, s. 171—172.

²⁹ Pjesnik Dāti rođen je 976/1471—2, umro 953/1546. (E. J. W. Gibb, *A History of Ottoman Poetry*, Volume III, p. 47—50).

³⁰ Selman Čelebi je sin pjesnika Turabija iz Travnika. O njemu vidjeti više u bilješci 64.

³¹ Fuḏūlī Baḡdādī, umro 963/1555. u Bagdadu. Više: Alessio Bombaci, *Histoire de la littérature turque*, p. 203—215.

³² O pjesniku Lāmi'ī-ju, umro 938/1531, vidjeti isto, p. 294.

L. 19b — *Tarǧī'* band pjesnika Latifija (Laṭīfi),³³ nepotpun. (Između l. 19 i 20 nedostaje dio teksta).

- L. 20a — Gazel Zatiya (Zātī) — 5 stihova;
 — Gazel Nedžatija (Naǧātī)³⁴ — 8 stihova;
 — Gazel Hajalija (Ḥayālī)³⁵ — 5 stihova;
 — Gazel Senaija (Tanā'ī)³⁶ — 5 stihova;
 — Gazel Kabulija (Qabūlī) — 5 stihova.

L. 20b — *Taḥmīs* pjesnika Tigija (Tīǧī) na gazel Nefija (Nafī)³⁷ — 35 stihova;

- Gazel Latifija (5 stihova);
 — *Naẓīra* Savabija (Ṣawābī) na gornji gazel.

- L. 21a — Gazel Nesuha (Naṣūḥ),³⁸
 — Gazel Kalendera;
 — Gazel Sururija (Surūrī);³⁹
 — Gazel Muidija (Mu'īdī);
 — Gazel Fazlija (Faḍlī),⁴⁰ svi po 5 stihova.

L. 21b — Gazel sultana Sulejmana (vl. 1520—1566) — 5 stihova;

- Gazel Muhjija (Muḥyī) — 5 stihova.

- L. 22a—b — Gazel Esad efendija (As'ad);
 — Gazel Jahja;
 — Gazel Figanija (Fiǧānī);
 — Gazel Bakija;
 — Gazel Jahja;
 — ponovo gazel Jahja;
 — Gazel Muhibbija;
 — Gazel Hajalija;
 — Gazel Hulusija (Ḥulūṣī);

³³ Latīfī, autor djela *Taḍkirat aš-šū'arā'* i sam je bio pjesnik (umro 990/1582). O njemu više: E. J. W. Gibb, *A History of Ottoman Poetry*, Volume III, p. 161—162.

³⁴ O pjesniku Naǧātī-ju, umro 913/1508. više u djelu: E. J. W. Gibb, *A History of Ottoman Poetry*, Volume II, p. 94—122.

³⁵ Pjesnik Ḥayālī, onako kako mu je ime navedeno u naslovu i u posljednjem stihu gazela, nije poznat. Međutim, to bi mogao biti Ḥayālī iz Jenidže Vardara, umro 964/1556. (Alessio Bombaci, *Histoire de la littérature turque*, p. 284).

³⁶ Pjesnik Tanā'ī, umro 970/1562—3. (Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, II, 118).

³⁷ O Nafī-ju, umro 1635. vidjeti: Alessio Bombaci, *Histoire de la littérature turque*, p. 313.

³⁸ Nasūḥ Miṭrāqī, umro 940/1533. (Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, III, s. 305).

³⁹ O pjesniku Surūrī-ju iz Galipolja, umro 969/1562, vidjeti: Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, II, s. 225.

⁴⁰ Pjesnik Faḍlī je sin poznatog pjesnika Fuḍūlī Baǧdādī-ja. (Alessio Bombaci, *Histoire de la littérature turque*, p. 215).

— Gazel Jahja, svi po 5 stihova.

L. 23a—24a — *Tarǧī'* band Kanber Čauša (Qanbar Čāwūš) — 5 pjesama po 9 stihova;

— *Tarǧī'* band Saija (Sā'ī) — 6 pjesama po 7 stihova, pod naslovom:

ترجیع بند معنوی علی طریق المثنوی فرماید ساعی

— Gazel Hudaija (Hudā'ī)⁴¹ — 7 stihova.

L. 24b—26a — Uvod i 12 poglavlja (bāb) القصيدة الجزرية — djela o arapskoj fonetici i pravilnom čitanju Kur'ana, pisanog u stihovima, čiji je autor Muḥammad b. al-Ġazarī aš-Šāfi'ī (umro 833/1429);⁴²

— Dvije fetve Abū as-Su'ūda;⁴³

— Pojedinačni stihovi;

— Jedna molitva (dova).

L. 26b—27b — Šest gazela pjesnika Fezajija iz Jajca (četiri gazela po 5 stihova, jedan od sedam i jedan od osam stihova);

— Deset gazela pjesnika Bakija (osam gazela po 5 stihova i dva po šest stihova).

L. 28a — Citati iz raznih djela.

L. 28b—31a — قصيدة البردة — poznata kasida u slavu vjetrovjesnika Muhameda, koju je spjevao Šarafuddīn Abū 'Abdillāh Muḥammad b. Sa'īd al-Būširī (umro 694/1294).⁴⁴

L. 31a — Gazel nepoznatog pjesnika (6 stihova) čiji su polustihovi na perzijskom i arapskom jeziku;

— Gazel pjesnika Nerkesija iz Sarajeva (Narkasī Sarāyī)⁴⁵ — 6 stihova.

L. 31b—33a — Prepjev jednog poglavlja (sūra) iz Zebura na arapskom i turskom jeziku (40 stihova) od nepoznatog autora.

L. 33a — Gazel Nevija (Naw'ī)⁴⁶ — 5 stihova;

— Gazel Zijajija — 5 stihova;

⁴¹ Postoje tri pjesnika s kraja XVI i početkom XVII vijeka pod imenom Hudā'ī: Mustafa ef., umro 991/1583. (Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, II, s. 487), Aziz Mahmud ef., umro 1038/1628 (isto, I, s. 185) i Husayn ef., umro 1043/1633 (isto, II, s. 389).

⁴² W. Ahlwardt, *Verzeichniss der Arabischen Handschriften der*

Königlichen Bibliothek zu Berlin, Band I, Berlin 1887, S. 195.

⁴³ Abu as-Su'ūd — veliki pravnik, rođen 896/1490—1, umro 982/1574.

⁴⁴ Haġi Ĥalīfa, *Kašf az-ẓunūn*, sv. II, Istanbul 1943, str. 1331.

⁴⁵ O Nerkesiju vidjeti: Hazim Šabanović, *Književnost Muslimana...*, str. 226—240.

⁴⁶ Pjesnik Naw'ī, savremenik i prijatelj Bakija, umro 1007/1598.

— Gazel Fejzija (Faydī)⁴⁷ — 5 stihova;
 — Gazel nepoznatog pjesnika (5 stihova), čiji su prvi polustihovi na perzijskom, a drugi na arapskom jeziku.

L. 33b—34a — Kasida **بدء الأملی** o islamskoj dogmatici, čiji je autor Sirāğuddīn ‘Alī b. ‘Utmān al-Ūšī al-Fargānī (umro 575/1179).⁴⁸

L. 34b—35b — **القصة المنفرجة** čiji je autor Abū l-Faḍl Yūsuf b. Muḥammad b. Yūsuf at-Tawzarī, poznat pod imenom Ibn an-Naḥwī (umro 513/1119)⁴⁹ sa interlinearnim prepjevom na turski jezik, nepotpuna (između l. 35 i 36 nedostaje dio teksta).

L. 36a—b — Kratki podaci o životu i vladavini turskih sultana (bez početka); sadrži podatke od sultana Orhana (vl. 1326—1359) do sultana Ahmeda I (vl. 1603—1617).

L. 37a — Jedna nabožna pjesma na turskom jeziku od nepoznatog autora (18 stihova).

L. 37b—38b — Kasida Hajretija (33 stiha);
 — Gazel Hajretija (5 stihova).

L. 39a — Pjesma na turskom jeziku od nekog Ali efendija (‘Alī) *defterdara* (24 stiha); govori o izražavanju pogrde na raznim jezicima: arapskom, perzijskom, kurdskom, bosanskom, arnautskom, srpskom i grčkom.

L. 39b—41a — Razne molitve (dove), zapisi i citati iz šerijatsko-pravnih djela.

L. 41b—49a — **شرح ابیات ضوء المصباح** — komentar stihova iz komentara poznatog gramatičkog djela al-Miṣbah čiji je autor Nāṣir b. ‘Abd as-Sayyid b. ‘Alī al-Muṭarrizī (umro 610/1213). Komentar nepoznat.⁵⁰ (Nepotpuno, jer između l. 44 i 45 nedostaje dio teksta).

L. 49b — Jedna molitva (dova).

(Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, III, s. 437).

⁴⁷ O Faydī-ju, umro 1102/1690, vidjeti: Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, I, s. 139.

⁴⁸ W. Ahlwardt, *Verzeichniss der Arabischen Handschriften der Königlichen Bibliothek zu Berlin*, Band II, Berlin 1889, S. 557.

⁴⁹ Za ovu kasidu se vjeruje da ima moć razbijanja briga. O njenom nastanku vidjeti: Ḥaḡi Ḥalīfa, *Kašf az-ẓunūn*, sv. II, str. 1346.

⁵⁰ W. Ahlwardt, *Verzeichniss der Arabischen Handschriften der Königlichen Bibliothek zu Berlin*, Band VI, Berlin 1894, S. 46.

L. 50b—54b — Jedna rasprava na turskom jeziku o kaligrafiji, od nepoznatog autora (bez završetka, jer nakon l. 54 nedostaje dio teksta).

L. 55a—b — Pojedinačni stihovi;

— Komentar ajeta (Kur'anske rečenice) *ثم اتزل*⁵¹
na turskom jeziku;

— Dvije Muhamedove izreke;

— Gazel pjesnika Kejfija iz Jajca.⁵²

L. 56a — *Munāgāt* (5 stihova);

— Gazel pjesnika Zatiya (Zātī) — 5 stihova;

— Jedan stih sultana Sulejmana.

L. 56b — Razne izreke i pojedinačni stihovi.

L. 57a—58a — Jedan zapis koji se pripisuje halifi Aliji, razna predanja, pojedinačni stihovi i bilješke.

L. 58b — Kronogram o smrti pjesnika Jahja od nepoznatog autora;⁵³

— Gazel pjesnika Jahja (5 stihova);

— Dva pojedinačna stiha.

L. 59a—b — Šest zagonetki u stihovima;

— *Tahmīs* Fevrija na gazel Ishaka (25 stihova).⁵⁴

L. 60a—61a — Jutarnja molitva (wird);

— Kasida u pohvalu vjerovjesnika Muhameda —
na't (5 stihova);

— Opis tjelesnih svojstava vjerovjesnika Muhameda.

L. 61a—b — Bilješke o »pećinskim spavačima« (*aṣḥāb al-kahf*).

L. 61b—62b — Odlomak iz nekog djela na turskom jeziku — poglavlje o klanju kurbana.

L. 63a—b — Početak jedne rasprave kabalističkog sadržaja, na arapskom jeziku, bez oznake naslova i autora, sa kratkim uvodom u kome se kaže da je podijeljena na osam dijelova (*bāb*). (Nakon l. 63 nedostaje dio teksta).

⁵¹ *Kur'an*, sura III, ajet 154.

⁵² Isti gazel kao na l. 17a.

⁵³ *Tarih*

جنت فردوس اوله اكه مقام
daje godinu 1052/1642.

⁵⁴ Isti *tahmīs* kao na l. 15a.

L. 64a—68b — Razni zapisi, fetve, citati, izreke, hadisi i pojedinačni stihovi.

L. 68b—73b — Uputstva o načinu pisanja komentara, sa primjerima.

L. 74a—b — Prepis berata po kome je sultan Murat dodijelio sandžak Gazi Evrenosu, u prvoj dekadi mjeseca ševala 788/2—11. II 1386. godine, pod naslovom:

مرحوم و مغفور سلطان مراد بن سلطان اورخان بن سلطان عثمان حاجی
وغازی اورنوس بك حضرتلرینه سنجاق و یردکده برات صورتیدر ذکر
اولنور

L. 75a — Molitva (dova) koja se uči prvu noć mjeseca ramazana i zapis o tome kako treba da postupi čovjek koji je na samrti.

L. 75b — Gazel Jahja (5 stihova);
— Gazel Kanber Čauša (10 stihova);
— Gazel Fuzulija (12 stihova);
(Nakon l. 75 nedostaje dio teksta).

L. 76a — Gazel pjesnika Ruhija (Rūhī)⁵⁵ — 8 stihova;
— Gazel Ruhija (5 stihova).

L. 76b — Gazel pjesnika Ubejdija ('Ubaydī)⁵⁶ — 5 stihova;
— Kronogram pjesnika Adnija ('Adnī) o gradnji Handan-agine džamije u Pruscu,⁵⁷
— Gazel pjesnika Hajretija (5 stihova).

L. 77a—80a — Jedno dogmatičko djelo na turskom jeziku.

⁵⁵ Pjesnik Rūhī Bagdādī, umro 1014/1605. (E. J. W. Gibb, *A History of Ottoman Poetry*, Volume III, p. 187).

⁵⁶ Ovaj pjesnik je sin pjesnika Zijaija iz Mostara. (Vidjeti: Hazim Šabanović, *Književnost Muslimana...*, str. 208).

⁵⁷ U *Putopisu* Evlije Čelebije (*Evlija Čelebi, Putopis. Odlomci o jugoslavenskim zemljama*. Preveo, uvod i komentar napisao Hazim Šabanović, Svjetlost, Sarajevo 1967) na str. 132. stoji da je to džamija Hajdar-čehaje i prevod ovog kronogra-

ma: »Kad je ugleda Adni, reče joj kronostih:

'Ova visoka građevina slična je Adn-raju'.
1025/1616.«

Koji je to pjesnik Adni, ne može se reći, jer o njemu za sada nema podataka. Ali ime graditelja džamije pomenuto je ovdje dva puta: u naslovu *Handan-aga* i u tekstu *Handan-beg*. Kronogram

جنت عدنہ مشابہ بوبناہ بالا

daje godinu 1026/1617, a ne 1025/1616.

L. 80a — Dva kronograma nepoznatih autora o stupanju na prijesto sultana Mehmeda IV, 1058/1648. godine, prvi u tri, a drugi u pet stihova.

L. 80b—81b — Jedna molitva (dova) na turskom jeziku.

L. 82a—83a — Bilješka o pehlivanu Musi iz Karanabada, koji je 1058/1648. godine prelazio na konopcu razmak između dvije kule u Mostaru i pao, ali je ostao nepovrijeđen, i pjesma od 35 stihova nepoznatog autora koja opisuje taj događaj, sa kronogramom na kraju, izraženim i u stihu i oznakom godine.⁵⁸

L. 83b — Pjesma Selman Čelebija iz Travnika koju je ispjevao prilikom posjete Ostrogonu, pod naslovom:

سرحتی (!) استرغون سیرنه واردکده تراونیکلی سلمان چلبی دیدکیدر

— Gazel Hajalija (5 stihova);

— Tri gazela Beligija, jedan od sedam i dva po pet stihova.

L. 84a — Bilješka o zaustavljanju u čitanju (wuqūf) i vrstama zaustavljanja prema Abū 'Abdillāh Sağāwandī-ju, te kratice koje označavaju svaku od tih vrsta.

L. 84b—85a — Kratka rasprava o čistoći (کتاب رساله الطهارة) čiji je autor izvjesni Selāmi Kilalī (Kilalić) iz Sarajeva, bez oznake godine.

L. 85b—86a — *Tahmīs* Ulvija ('Ulwī)⁵⁹ na gazel Mešamija (Mašāmī) — 25 stihova;

— Gazel Vejsija (5 stihova);

— *Tahmīs* Vejsija na gazel Mejlija (Maylī)⁶⁰ — 25 stihova;

— *Tahmīs* Azerija (Āzarī)⁶¹ na gazel Mejlija (25 stihova).

L. 88a — Gazel pjesnika Fezajija iz Jajca (5 stihova);

— *Nazīra* pjesnika Turabija (Turābī) iz Travnika⁶² na gornji gazel;

⁵⁸ Koliko je do sada poznato, prelasci raznih pehlivana preko Neretve opjevani su u još tri pjesme. (Vidjeti: Omer Mušić, *Mostar u turskoj pjesmi*, POF XIV—XV, Sarajevo 1969, str. 73—100).

⁵⁹ Tri su pjesnika iz XVI vijeka pjevala pod imenom 'Ulwī: dvojica iz Bruse i jedan iz Istanbula. Vidjeti: Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, II, s. 303, 304, i 310).

⁶⁰ Ovo sigurno nije pjesnik Maylī iz Bosne, koji je umro 1086/1675. ili 1088/1677, nego neki drugi raniji pjesnik pod istim imenom, jer je Waysī, autor ovog *tahmīs*-a, umro 1037/1628.

⁶¹ Postoji jedino pjesnik Ādarī, umro 993/1585. (Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, II, s. 68).

⁶² Pjesnik Turabi iz Travnika do sada nije bio registrovan među do-

- Gazel pjesnika Izzetija ('Izzatī)⁶³ — 5 stihova;
- Gazel Tatarhana (Tātārḥān) — 5 stihova;
- *Nazīra* Turabija iz Travnika na ovaj gazel;
- Gazel Selman Čelebija, sina Turabija Travničanina

(5 stihova), pod naslovom *غزل سلمان چلبی بن تراپی تراونیکي*⁶⁴

— *Nazīra* pjesnika Hajrullah Čelebija (Ḥayrullāh Čalabī) iz Sarajeva⁶⁵ na gornji gazel.

L. 88b — Gazel pjesnika Derviš-paše Bajezidagića o Stolnom Biogradu (Székesfehérvár u Mađarskoj)⁶⁶ i tri *naẓīre* na ovaj gazel:

- *Nazīra* Šejha Hasana iz Banjaluke,⁶⁷ pod naslovom:

*نظيره * شيخ حسن بانه لوقه لی*

- *Nazīra* Turabija Travničanina;
- *Nazīra* Handana (Ḥandān);⁶⁸
- Dvi je rubaije bez oznake autora.

L. 89a — Tri rubaije, bez oznake autora.

L. 89b — Gazel Šejh Sadija (6 stihova);

— Gazel Derviš-paše, bosanskog beglerbega,⁶⁹ upućen komandantima pograničnih odreda (5 stihova), pod naslovom:

درویش پاشا بوسنه یکلریکی اولدوسی زمانده سرحد آغالرینه کوندردوکی
غزدر

maćim pjesnicima na orijentalnim jezicima.

⁶³ Pjesnik 'Izzatī (umro 1092/1681) je mlađi brat pjesnika i šejhul-islama Yahyā ef. (Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, II, s. 480).

⁶⁴ Ovog pjesnika Šabanović u *Književnosti Muslimana...*, str. 713, navodi prema podacima koje je dao Handžić (Mehmed Handžić, *Književni rad bosansko-hercegovačkih muslimana*, Sarajevo 1933, str. 113) pod imenom Turabi-zade Selman i kaže da je rodom iz Sarajeva i da je bio živ 1019/1610. godine. Međutim, u naslovu ovog gazela jasno se vidi da je on sin pjesnika Turabija iz Travnika, čije ime ovdje prvi put susrećemo (bilj. 62).

⁶⁵ Pjesnik Ḥayrullāh Čelebi do sada nije bio poznat među domaćim pjesnicima na arapskom, turskom ili perzijskom jeziku.

⁶⁶ O boravku Derviš-paše Bajezidagića u ovom gradu vidjeti: H. Šabanović, *Književnost Muslimana...*, str. 122—123.

⁶⁷ Ovaj pjesnik je vjerovatno Hasan Bosnevi (H. Šabanović, *Književnost Muslimana...*, str. 275—276), koga je M. Tajib Okić prikazao u *Gajretu* XV, 13, 1934, str. 175—177, gdje se navodi jedna njegova bilješka u kojoj on kaže da je iz Banjaluke, sa oznakom godine 1060/1650.

⁶⁸ O pjesniku Handanu do sada nema nikakvih podataka. Međutim, u Prusou je 1617. godine podignuta Handan-agina džamija (vidjeti bilj. 57), pa bi se možda moglo pretpostaviti, budući da se radi o istom vremenu, da bi ovaj pjesnik mogao biti graditelj pomenute džamije.

⁶⁹ Ima više različitih podataka o tome kada je Derviš-paša Bajezida-

— *Nažira* pjesnika Turabija Travničanina na gornji gazel.

L. 90a—b — Razni zapisi.

L. 91a — Dvije pjesme na turskom jeziku, bez oznake autora (obje po 8 stihova).

L. 91b—92a — Jedna turska narodna pjesma نوركي — 7 stihova;

— Sedam pojedinačnih stihova (مفرد) na turskom jeziku.

L. 93b — Gazel pjesnika Hilalija (Hilālī)⁷⁰ — 5 stihova, na perzijskom jeziku.

— Kronogram o smrti muderisa Ebu Bekra Pašo-zade (Pašovića) od pjesnika Jetimija (Yatīmi),⁷¹ pod naslovom:

پاشوزاده ابوبکر افنديک تاريخدور

Brojčana vrijednost slova u riječi اوچماغ koja označava *tārīh* daje godinu 1051/1641.

L. 94a—b — Molitve (dove) koje se uče u raznim prilikama, pojedinačni stihovi i nekoliko šerijatsko-pravnih rješenja — fetvi. (Između l. 94 i 95 nedostaje dio teksta).

L. 95a—b — Gazel Nevija;

— Gazel Emrija;⁷²

— Gazel Jahja;

— Gazel Kabulija;

— Gazel Ahmedija (Aḥmādī) — svi po 5 stihova;

— Gazel Ishaka (7 stihova);

— Gazel Ulvija;

— Gazel Tabi bega iz Temišvara;

— Gazel Zatija (Dātī) — svi po 5 stihova.

L. 96a — *Tarḡī' band* pjesnika Jahja Hadija (Yaḥyā Hādī) — šest pjesama po deset stihova.

gić bio bosanski beglerbeg. Vidjeti: H. Šabanović, *Književnost Muslimana...*, str. 120—123.

⁷⁰ Hilali, umro 990/1582. (Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, II, s. 486).

⁷¹ O pjesniku Jetimiju zna se samo da je rođen u Mostaru i da

je živio u XVII vijeku. Do sada su bile poznate jedino dvije njegove *nažire*. (H. Šabanović, *Književnost Muslimana...*, str. 668).

⁷² Pjesnik Emri, umro 982/1574. (Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, II, s. 77).

L. 97a — Gazel pjesnika Jahja (5 stihova);
— Jedna pjesma na turskom jeziku od nepoznatog autora (6 stihova).

L. 97b — Gazel pjesnika Sivasija (Siwāsī) — 5 stihova;
— Bilješka u stihovima o razlici u upotrebi riječi
الغمم والهمم u arapskom jeziku;

— Razne bilješke.
(Između l. 97 i 98 nedostaje dio teksta).

L. 98a—b — Citati iz šerijatsko-pravnih djela.
(Nakon l. 98 nedostaje dio teksta).

L. 99a—b — Fragment rasprave o skrivenom značenju slova arapskog alfabeta.
(Nakon l. 99 nedostaje dio teksta).

L. 100a—101b — Razni zapisi i stihovi.
(Nakon l. 101 nedostaje dio teksta).

L. 102a — Bilješka o uvakfljenju 30.000 akči izvjesnog hadži-Osmana iz 1052/1642. godine.⁷³

L. 103a—b — Fragment neke veće pjesme na turskom jeziku (72 stiha).

L. 104a—114a — Razne molitve (dove) na arapskom i turskom jeziku.
(Između listova mjestimično nema kontinuiteta).

L. 114b — Pjesma nepoznatog autora (10 stihova) na turskom jeziku.

L. 115a—123b — Razne molitve (dove) na arapskom i turskom jeziku.
(Između listova mjestimično nema kontinuiteta).

Kao što se vidi, ova medžmua je sadržajno veoma bogata. Raznolikost tekstova koje u njoj nalazimo ukazuje na raznolikost interesovanja njenog sakupljača. Ipak, najveći dio pisanog prostora posvećen je poeziji. Iz toga možemo zaključiti da je sakupljač ove medžmue bio veoma zainteresovan za poetsko stvaralaštvo. Veliki

⁷³ Ovu bilješku možemo sa sigurnošću vezati za Banjaluku, jer se u tekstu pominju izvjesni Mu-

hamed i njegov brat Salih iz *mahale hadži Sefera*, a to je poznata banjalučka mahala.

je broj imena pjesnika koje ovdje susrećemo. Neki od njih, kako turski i perzijski tako i naši domaći pjesnici, poznati su širom svijeta kao vrsni pjesnici (npr., Baki, Sadi, Derviš-paša Bajezidagić), drugi su manje poznati ili su u današnje vrijeme već sasvim zaboravljeni. Međutim, sakupljač je sigurno imao razloga što je njihove stihove uvrstio u ovu svoju medžmuu.

Kada govorimo o pjesnicima čije stihove nalazimo u ovoj medžmui, posebnu pažnju moramo skrenuti na one stvaraoce sa našeg tla koji su pisali na orijentalnim jezicima, a čija imena i stihove nalazimo ovdje zastupljene. Neki od njih su nam već poznati, neke njihove stihove smo imali prilike da čitamo, a sada nalazimo i nove njihove stihove, ali se istovremeno pojavljuju i imena autora koje sada prvi put srećemo. Tu prvenstveno mislimo, kada je riječ o ovoj medžmui, na dvojicu pjesnika iz Jajca — Kejfija i Fezajija — koji su ovdje zastupljeni sa više svojih stihova, iako oni nisu jedini koji se ovdje prvi put pojavljuju. Razloge što oni do sada nisu bili registrovani među našim pjesnicima na orijentalnim jezicima treba tražiti prije svega u nedovoljnoj istraženosti mnogobrojnih rukopisnih kodeksa sačuvanih u ustanovama i kod pojedinaca u cijeloj našoj zemlji. Obradom medžmua, između ostalog, sigurno će se naći još izvjestan broj domaćih autora koji su nam do sada ostali nepoznati i koji će obogatiti naša saznanja o stvaralaštvu naših ljudi prije dva, tri, četiri i pet vijekova.

Re z i m e

TRAVNIČKA MEDŽMUA

Među mnogim medžmuama koje se nalaze u rukopisnoj zbirci u Orijentalnom institutu u Sarajevu čuva se i jedna koju smo nazvali *Travnička medžmua* zbog toga što je nađena u Travniku. Ime njenog sakupljača nije nam poznato, kao ni tačno vrijeme njenog nastanka. Prema sadržaju i starosti papira pretpostavljamo da je nastala u drugoj polovini XVII ili početkom XVIII vijeka.

Nažalost, medžmua se nije sačuvala u cjelini, nedostaje joj 35 listova, pa je time i sadržajno osiromašena. Ipak, i u sačuvana 123 lista našli smo dosta materijala koji ukazuje na široko interesovanje njenog sakupljača.

Najveći dio pisanog prostora ove medžmue posvećen je poeziji. Veliki je broj pjesnika koje ovdje susrećemo. Neki od njih, kako turski i perzijski, tako i naši domaći pjesnici, poznati su širom svijeta kao vrsni pjesnici (Baki, Sadi, Derviš-paša Bajezidagić), drugi su manje poznati ili su u današnje vrijeme već zaboravljeni.

Kada govorimo o pjesnicima i njihovim stihovima koji su sačuvani u ovoj medžmui, posebnu pažnju moramo obratiti na one

stvaraoce sa našeg tla koji su pisali na orijentalnim jezicima, a koji su nam do sada bili nepoznati. To se odnosi, prije svega, na dvojicu pjesnika iz Jajca — Kejfija i Fezajija čije stihove sada prvi put srećemo, iako oni nisu jedini koji se u ovoj medžmui spominju po prvi put.

Obradom medžmua, između ostalog, sigurno će se naći još izvjestan broj domaćih pjesnika na orijentalnim jezicima, čime će se sigurno obogatiti naša saznanja o stvaralaštvu naših ljudi prije dva, tri, četiri i pet vijekova.

THE MADJMU'A OF TRAVNIK

S u m m a r y

Among many *madjmu'as* in the manuscript collection of the Oriental Institute in Sarajevo, a *madjmu'a* called the *Madjmu'a of Travnik*, because it was found in the city of Travnik, is kept. The name of its collector, or the exact time when it was put together is not known. Judging by its contents, and the age of the paper on which it was written, it is supposed that it dates back to the second half of the XVIIth or the beginning of the XVIIIth century.

Unfortunately, the *Madjmu'a* is not complete. Thirty five leaves are missing and the book is poorer for it. Nevertheless, in 123 existing leaves, plenty of material which shows a broad scope of interest of its author, have been preserved.

The greatest part of the written material of the *Madjmu'a* consists of poetry. A great number of poets are represented. Some of them, both Turkish and Persian, as well as our local poets, are known all over the world as excellent poets (Baki, Sadi, Dervish-pasha Bajezidagić), other are not quiet as well known, or are already forgotten.

When talking about the poets and their poetry preserved in the present *Madjmu'a*, special attention must be paid to those writers from these parts, who were writing in oriental languages, and who have been unknown until now. This is true, first of all, of the two poets from Jajce — Keyfi and Fezai, whose verses have been encountered for the first time. They, of course, are not the only ones mentioned for the first time in this *Madjmu'a*.

Studying the *Madjmu'a* more carefully, one is bound to find in it still more local poets in oriental languages, and thereby enrich our knowledge about the literary activity of our people two, three, four or five centuries ago.